

4. Розлуцька Г.М. Зміст шкільних підручників як фактор полікультурного виховання молодших школярів у Закарпатті (1919 – 1939 рр.): Монографія. – Дрогобич: Коло, 2005. – 282 с.

УДК 37.032

О.А. Степанова

АРХЕТИПИ ХРИСТИЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ У СПАДЩИНІ АПОСТОЛЬСЬКИХ МУЖІВ

Актуальною проблемою сьогодення є адаптація аномальної дитини до різних умов свого існування, життєдіяльності, навчання і гармонійного розвитку. За свідченням зарубіжних і вітчизняних вчених, кількість дітей з різними відхиленнями у психофізичному розвитку останнім часом збільшується, чому сприяє низка патологічних чинників ендogenousого та екзогенного походження.

Аномальні діти є у кожному суспільстві. Завдання соціуму зробити комфортним їх розвиток, навчання і виховання саме в загальноосвітній школі, де вони б почувалися “своїми” серед інших здорових дітей, не відчуючи негативного впливу їх недоліку і відрази від дитячого колективу.

The problems of the education and formation of a person at the beginning of the Common Era were taken by Christian Church, peculiarly, by the Apostolic Fathers who revealed in the work The Teaching of the Twelve Disciples the essence of the education of a Christian.

The article demonstrates that in the context of the Ukrainian revival the role of the spiritual wealth, that was formed in early days of the pre-Christian character in the Apostolic Father`s philosophical and pedagogical heritage may serve as a valuable educational achievement in the process of the education of a person of high moral standards.

Значну роль у вихованні підростаючого покоління завжди відігравала християнська церква, яка визначала світогляд, сімейний устрій, поведінку людей, правила виховання підростаючого покоління. І сьогодні християнство зосереджує свою увагу на життєдіяльності людства і українців, зокрема позаяк Україна у більшості своїй сповідує християнську релігію, хоч і є поліконфесійною європейською державою.

Наукова педагогіка здавна інтегрує досвід християнського виховання, розвитку і становлення особистості, які відтворилися у наукових доробках зарубіжних педагогів і психологів – Я. А. Коменського, Й.Гербарта, А.Маслоу, К.Роджерса та вітчизняних педагогів – Г.Сковороди, О.Духновича, К.Ушинського, П.Юркевича, Х.Алчевської, С.Русової, І.Огієнка, В.Дзвінківського тощо. Церква виробила арсенал впливу на особистість, що характеризуються традиційністю і динамічністю у різних ситуаціях, які супроводжують процес становлення особистості. Ці цінні надбання сьогодні є предметом досконалого вивчення і наукових дискусій серед педагогів, соціальних педагогів, психологів, соціологів, філософів (О.Богданова, О.Вишневський, І.Дубровіна, В.Кузь, О.Сухомлинська, І.Трубавіна, С.Ярмусь та ін.).

Таким чином, зростання соціально-педагогічної актуальності проблеми християнського виховання особистості, її недостатня розробленість у вітчизняній педагогічній теорії, а також значущості використання історичної педагогічної спадщини у сучасному виховному процесі зумовили вибір дослідження, **мета** якого полягає у розкритті основних педагогічних ідей, змісту, форми і методів релігійного виховання у часи зародження і становлення дохристиянської писемності і педагогіки.

Завдання дослідження полягають у розкритті основних положень практики виховання особистості-християнина у період становлення дохристиянської писемності, ролі твору “Вчення дванадцяти апостолів” для сьогоденної теорії і практики виховання.

Інтегрованість процесу розвитку особистості зі світоглядними і моральними пошуками сучасної людини свідчить, що одним із найважливіших питань сьогодення постає проблема засвоєння нею загальнолюдських моральних цінностей, які сформувалися в людському суспільстві з найдавніших часів і продовжують бути актуальними сьогодні.

Сучасна національна педагогіка вже має низку підходів щодо використання історичного досвіду виховання високоморальної особистості, які знайшли своє відображення в Державній національній доктрині розвитку освіти і науки в Україні (2001), “Концептуальних засадах формування духовності особистості на основі християнських моральних цінностей” (О.Сухомлинська, 2002).

Здавна християнство навчало своїх послідовників вірі, сумлінності, здоровому глузду, творінню добра і правди. Ще у періоді дохристиянської писемності (I-II ст. н.е.) були створені найдавніші педагогічні пам'ятки мужами апостольськими, серед яких найяскравішими є постаті Климента Римського, святого Варнави, святого Ігнатія Богоносця, святого Полікарпа Смирнського, пастиря Єрми.

Життя і діяльність апостольських мужів припадає на період, коли скінчилося земне життя апостолів, які залишили по собі учнів, котрих в історії патристики називають апостольськими мужами. Мужі апостольські навчилися від своїх учителів християнської віри, досягнули значення християнського образу життя, приєдналися до трудів євангельської проповіді і стали безпосередніми проповідниками християнської моралі. Вони жили в епоху тяжких випробувань для віруючих, але це була епоха розквіту християнства.

Своє походження апостольські мужі вели від іудеїв і язичників. Стиль язичницького життя ґрунтувався на потребах і керувався життєвим досвідом, а не вірою в єдиного Бога. Новий стиль життя, запропонований Христом та Його послідовниками, мав на увазі роздуми людей над добром і злом, відчуття скоєного гріха та його спокуту. Християнство пропонувало прийняти цю віру і ввести її в свій внутрішній досвід, відчуті ознаки духовного спасіння.

Серед християн післяапостольського періоду була значна кількість бідноти, неписьменної і пригнобленої, а тому мало кому надавалася можливість письмово викласти зміст своєї віри, свого світобачення і світорозуміння, свою мораль, що ґрунтувалася на любові до ближнього. Заважало такій літературній і просвітницькій діяльності і відсутність визначеного канону апостольських писань, котрий оформився тільки у IV ст. н.е.

Період діяння апостольських мужів репрезентований творами-посланнями, які стали дороговказом першим християнам, навчали і морально підтримували їх. Ці творіння мали неабиякий авторитет, більшість з них стали часткою біблійного кодексу, засвідчуючи силу християнського віровчення. Твори апостольських мужів просякнуті пастирським духом і свідчать про живу віру їх авторів; за своїм стилем вони близькі до книг Нового Заповіту.

У творах звертається значна увага на духовно-моральні проблеми, питання виховання підростаючого покоління, на роль батьків у становленні особистості. Апостольські мужі доклали чималих зусиль на втілення нової віри у сучасників, на формування їхнього світогляду щодо виховання підростаючих поколінь, запевняючи, що батьків, котрі нехтували справою християнського виховання дітей, чекає Божий суд.

Найвідомішим з таких творів є “Вчення дванадцяти апостолів” або “Дидахе”. Цей першохристиянський педагогічний трактат був опублікований вперше у 1883 році в Константинополі митрополитом Філофеєм Врієннієм, який знайшов його у бібліотеці Ієрусалимського подвір'я (Свято-Гробського) у 1873 році. Це був рукопис, написаний грецькою мовою в 1056 році і містив послання мужів апостольських.

Дослідники духовної спадщини мужів апостольських О.Писарев, І.Попов, В.Зеньковський, М.Лосський вважали, що цей твір з'явився в останньому десятилітті I ст. або у перших десятиліттях II ст. н.е. в Сирії. Автором твору вважають християнина іудейського походження, на що вказує стиль твору. Рукопис був відомий багатьом апологетам; на нього посилалися Климент Александрійський, святий Афанасій Великий та ін.

Твір складається з десяти розділів і з першого по шостий пропонує читачеві познайомитися з двома життєвими шляхами: шляхом життя і шляхом смерті. Взагалі вчення про “два шляхи” було розповсюджене у сучасній невідомому автору іудейській традиції і християнстві, що тільки зароджувалося. Четвертий розділ твору безпосередньо присвячений проблемі виховання християн. У вірші дев’ятому наголошується: “Не віднімай руки своєї від сина свого чи від дочки своєї, але з юності учи їх страху Божому” [2: 25].

“Дидахе”, піднімаючи піклування батьків про виховання дітей до Євангельської висоти і відповідальності, регламентує увесь образ життя ранньохристиянської общини, чим визначає зміст виховання і навчання, а також виховні засоби для досягнення християнської досконалості.

Шлях життя, за твором, це шлях євангельського милосердя, доброчесність, духовна і моральна довершеність, що ґрунтується на Нагорній проповіді Христа: “Полюбіть тих, хто вас ненавидить і не буде у вас ворога” [1: 16]. “Дидахе” постійно звертається до читачів: “Чадо мое!”, що підкреслює педагогічний (повчальний) характер твору, який підкреслює, що кожен, хто знайомиться з християнським способом буття сприймається як учень, якого необхідно терпляче навчати, прощати йому огріхи, надавати можливість виправитися тощо.

Євангельський шлях життя переконував читача, що кожна людина має прагнути до моральної досконалості, до доброчесності, котра наділена усіма людськими чеснотами. Цим шляхом не можна пройти просто так, його слід опановувати під наглядом найважливішого в житті людини контролера – совісті. Суб’єктами, котрі забезпечили б особистості можливість подолати цей шлях, визнавалися хрещені батьки та рідні батьки – духовні наставники дитини, які б допомогли їй соціалізуватися в складних умовах зародження нової релігії, показуючи прикладом свого життя, поведінки, спілкування переваги християнства над язичництвом. Також суб’єктами християнського виховання вважалися і самі діти, які мали щодня проводити самоаналіз прожитого у молитві.

Завданням християнського виховання було виховання страху перед Богом, любов до ближнього, запобігання шкідливому впливу суспільства, язичницького зокрема, роз’яснення релігійної істини, виховання доброчесності, розвитку допитливості. Традиційними були і методи виховання: приклад батьків, навчання при виконанні релігійних обрядів, інформування про правила і норми поведінки християнина, регламентування життя за християнськими традиціями, святами, аналіз педагогічних ситуацій, переконання з посиланням на авторитет Бога, Пресвятої Богородиці, святих апостолів, самоаналіз і самопримус, які здійснювалися відповідно до релігійних вимог, покаяння і самоосуд.

“Дидахе” повідомляє, що допомога батькам у справі християнського виховання дитини здійснюється церквою через проповідь, через читання або слухання священних текстів, через сповідь дітей, їх відвідування навчальних закладів тощо. Любов до ближнього і до Бога впливала через атмосферу християнських навчальних закладів на почуття дитини, її емоції, бажання, потреби.

Важливим завданням християнського виховання було стимулювання відповідальності за свої вчинки, реалізація якого досягалася страхом покарання (відлучення від церкви, анафема), переконання, що за гріхи прийде розплата, осуд єдиновірців, через проповіді про права та обов’язки християнина, сповідь, прийняття покарання тощо.

Твір розкриває і процесуальні форми роботи, серед яких індивідуальна (бесіда з духовною особою, з авторитетним християнином), групова (читання Святого Євангелія), масова (проповідь, святкування свят).

Необхідно визнати, що шлях життя, тобто шлях виховання християнина, у творі “Вчення дванадцяти апостолів” було складено у певну систему, оскільки всі її елементи пов’язані між собою християнським релігійним світоглядом, який забезпечував її цілісність і відкритість для нових об’єктів.

Твір здійснює порівняльний аналіз протилежному шляху життя – шляху смерті, який називає шляхом гріха, шляхом зла і ворожнечі до ближнього. Його кінцевий результат – суд Божий, суворий і справедливий, який наздожене кожного, хто забув Євангельське вчення:

“Шлях смерті злий і повний прокляття. По ньому йдуть ті, хто гоне добрих, друзі брехні, ... ті, хто не живуть у добрі” [1: 19]. “Дидахе” радить уникати цього шляху: “... у Церкві сповідуй гріхи свої і не молися з дурним сумлінням” [1: 19].

Найдавніший педагогічний твір періоду дохристиянської писемності “Вчення дванадцяти апостолів” або “Дидахе” зводить піклування батьків про виховання дітей до християнської доброчесності, яка передбачає відповідальність за вчинки, за збереження духовної і тілесної чистоти, до добротворення.

Викладене уможлиблює такі **висновки**:

1. Вивчення історичної педагогічної і релігійної спадщини є актуальною проблемою сучасної педагогічної науки.

2. В умовах українського відродження посилюється роль духовних цінностей, які були сформовані у найдавніші часи дохристиянської писемності у творах мужів апостольських.

3. Встановлено, що традиції, закладені у спадщині апостольських мужів, можуть бути цінним виховним здобутком у процесі виховання високоморальної особистості, що забезпечує глибинний зміст твору “Вчення дванадцяти апостолів” або “Дидахе”.

Основні аспекти висвітленої проблеми є актуальними і можуть бути предметом наукового вивчення сучасних дослідників процесу виховання високоморальної особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ранние отцы Церкви. Антология. – Брюссель, 1988. – 737 с.
2. Писания мужей апостольских. – Рига, 1992.

УДК 373.24

В.А. Суржанська

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На підставі вивчення психолого-педагогічних праць, присвячених проблемі формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку розкрито критерії та показники цієї активності дітей. Враховуючи визначені критерії та показники подано характеристику рівнів пізнавальної активності старших дошкільників, а також критерії оцінювання роботи вихователів дошкільних навчальних закладів з формування пізнавальної активності дітей.

In article on the basis of studying the psychological and pedagogical works devoted to a problem of formation of cognitive activity of children of the senior preschool age, it is opened criteria and parameters of this activity of children. In view of the certain criteria and parameters it is characterized levels of cognitive activity of the senior preschool children, and also criteria of an assessment of works of tutors of preschool educational establishments on formation of cognitive activity of children.

Сучасні психолого-педагогічні праці у контексті проблеми формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку розкривають сутність пізнавальної активності (О.Брежнева, Л.Буркова, Д.Годовікова, О.Кононко, С.Ладивір, М.Лісіна, Л.Лохвицька, Г.Люблінська, Б.Мухацька, К.Щербакова). Аналіз філософської (Аристотель, Ф.Бекон, Г.Гегель, І.Кант) та психолого-педагогічної (Дж.Брунер, П.Гальперін, Д.Годовікова, С.Ладивір, М.Матюшкін, Г.Щукіна) літератури свідчить, що розвиток пізнавальної активності є важливою стороною діяльності людини, здійснюваної протягом всього її життя.

На підставі проведеного аналізу досліджень Л.Буркової, Д.Годовікової, С.Ладивір, М.Лісіної, Г.Люблінської, Б.Мухацької, К.Щербакової, підтримуючи визначення сутності пізнавальної активності, сформульоване В.Лозовою, під пізнавальною активністю будемо розуміти рису особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що